

Az utolsó terembe lépve az 1980-as évektől a 2006-os emlékévig terjedő időszak művészi reflexiót állítottuk ki, középpontban néhány, a híres 1989-es emlékműpályázaton részt vett makettal. Ez minden idők egyik legjelentősebb magyar művészeti pályázata volt, amely célja szerint a 301-es parcellában kívánt méltó emléket állítani a forradalom mártírjainak. A pályázatra 95 nevezés érkezett, kiállításunkon az első és második helyezett mellett még három mű látható.

Továbbhaladva, három vitrinben az emigráció által veretett 56-os emlékérem-sorozatokban gyönyörködhetnek a látogatók, míg a folyosótermet egy óriásfotó, a Nagy Imre és társai újratemetésére feketébe öltöztetett Múcsarnok homlokzatának képe zárja.

Érdekes színfoltja a kiállításnak az a T 34-es tank, amelyet a Múzeumkertben, az épület homlokzatával szemközt állítottunk ki. A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum gyűjteményéből kölcsönkért, a Nemzeti Múzeum által felújított harckocsi csöve a Főépület oszlopcsarnokán kifeszített molinóra céloz. Mindez nem csupán üres reklámfogás, hiszen jól tudjuk, a múzeum környezete a forradalom heteiben stratégiai-lag fontos felvonulási terület volt (sajnos), a romhalmazzá vált kertben folyamatosan orosz harckocsik állomásoztak. Mint közismert, maga az épület is súlyos károkat szenvedett a forradalom első napjaiban: délkeleti szárnya kigyulladt és kiállításainak egy része a lángok martalékává vált. A múzeum 1956-os szerepéről a harckocsi mellett látható molinóról nyerhetnek információt a látogatók.

Gál Vilmos

Poznań, 1956. június – Budapest, 1956. október

Emlékezés Konrad Sutarskival

2016. június 26-án az 56-os Szövetség és az 56-os Magyarok Szabadságharcos Világszövetsége kopjafát állított a kőbányai lengyel templom előtt, a 60 évvel ezelőtti poznańi felkelés emlékére. Konrad Sutarski – aki fiatal egyetemistaként maga is résztvevője volt a felkelésnek – elevenítette fel az akkori eseményeket.

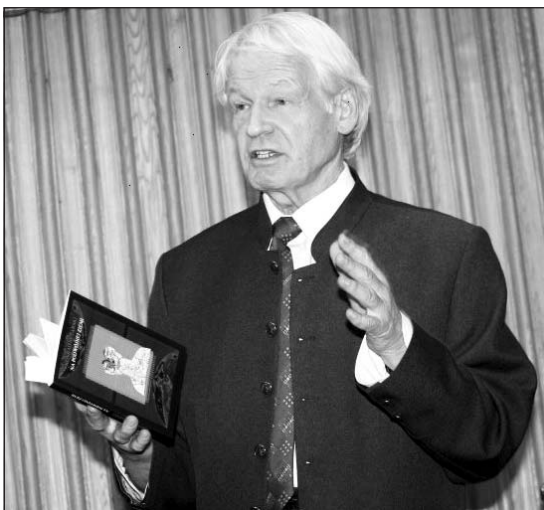
Az 1965 óta Magyarországon élő gépészmérnök, író, költő és történész (hosszú éveket az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat elnöke), a lengyel–magyar barátság, együttműködés fáradhatatlan harcosa. A múlt évben történelemtankönyvet írt a Magyarországon működő Országos Lengyel Iskolának (*Lengyelország történelme magyar vonatkozásokkal*), amely idén szeptembertől már tananyagként szolgál. Magyar fordításban, növelt tartalommal, nem tankönyvi, hanem általános használatú változatban is megjelenik.

Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc 60. évfordulójára emlékezve beszélgetünk fiatalkori élményeiről, amelyek végigkísérik egész életét és makrotörténelmi folyamatokká terebélyesedtek.

– Édesapám tartalékos katonatiszt volt, részt vett a II. világháborút elindító, Lengyelországot megtámadó német-szovjet elleni harcban, szovjet fogságba került, több ezer társával együtt 1940-ben kivégezték (katyńi bűncselekmény), egy Harkov közeli tömegsírban nyugszik. Minket – édesanyámmal – a németek kitelepítettek Poznańból, csak a háború után térhettünk vissza. 1956-ban a Műegyetem végzős hallgatója voltam, amikor júniusban spontán elégedetlenségi megmozdulások indultak el a városban. 28-án reggel, az ablakon kinézve, gyári munkások tömegét láttam, kezükben a „*Kenyeret akarunk!*” fel-

A kopjafa felavatása a kőbányai lengyel templom előtt

Konrad Sutarski

zetésében is érezték. Az új robbanásra nem kellett sokáig várni. Ez októberben, palotaforradalomként, a párt vezetésében történt. Október 21-én Gomulka lett az LEMP főtitkára, az ország első embere, de hatalomra juttatását nem egyeztetették a Szovjetunióval, ezért Hruscsov azonnal Varsóba repült. A lengyel társadalom nagy része támogatta Gomulkát, mert nemzeti beállítottságú kommunista volt és úgy látszott, hogy az ő vezetésével Lengyelország valamelyest függetlenítheti magát a Szovjetuniótól. Kemény tárgyalások zajlottak Gomulkáék és Hruscsov között, bár a szovjet tankok már közeledtek Varsóhoz. A lengyel hivatalos politikai nyitás mégiscsak rövid ideig tartott. Utána a párt visszavonulót fújt. A szabadság friss fuvallata azonban az egész országra áterjedt, és – a lengyel római katolikus egyház által is támogatottan – a társadalom közös erőfeszítésének gyümölcseként szellemi, kulturális szabadságot eredményezett, amely az elkövetkező évtizedekben az úgynevezett szocialista tábor összes államára és nemzetére kisugárzott – a nyugati „szabad világra” nyitott ablakként.

– *A magyar forradalom híre milyen hatást gyakorolt a lengyelekre?*

– A forradalom idején voltak Budapesten lengyel újságírók, többek között a közismert költő, Wiktor Woroszylski, a történekről nagyrészt ők szállítottak Lengyelországba az igaz híreket. A magyarországi véres események hatására a lengyelek országszerte vért adtak, elsősegély-anyagokat és pénzt gyűjtöttek. Az első szállítmányt – vérplazmát, vért – már október 25-én, egy katonai repülőgép szállította Budapestre, vagyis ez, Gomulkáék jóváhagyásával, a lengyel kormány hivatalos adománya volt. A következő napokban, főleg tehergépkocsikkal egyes vállalatok, települések is, további adományokat küldtek. Így ment ez november közepéig, az államközi határok lezárásáig; addig azonban a lengyel segítségnyújtás összessége az első és a legnagyobb volt a külföldiek közül. Erről egy dokumentumfilmet készíthettem 1995-ben a Duna TV számára. Akkor tudtam meg, hogy Krakóban egyetemisták önkéntes katonai alakulatot is létrehoztak, de fegyveresen nem lehetett a lengyel–cseh határt átlépni.

– *Őn a lengyelországi eseményeknek nemcsak tanúja, hanem résztvevője is volt. Akkoriban foglalkozott már irodalommal?*

– 1956-ban, a poznańi felkelés után alakítottuk meg ott, Poznańban, a *Wierzbak* nevű irodalmi csoportot, amely a következő években országos nevet szerzett. Az első írásos nyilatkozatunkban megírtuk: „*Összeköt minket [...] az ember lealacsonyítása elleni tiltakozás, érzékenysége a képmutatással szemben, a szabad gondolkodás hatalmába vetett hit.*” Döbbenetes és felháborító volt számunkra a szovjetek magyarországi beavatkozása. Ezért nemcsak vért adtunk mi is, mint más lengyelek, hanem a magyarok világméretű tragédiájáról szóló verseket is írtunk. Ezek (bár nem mindegyik) akkor még megjelenhettek. Az 1956-os magyar forradalom 30. évfordulójára adták ki Londonban Gömöri György szerkesztésében a „*Lengyel költők a magyar 56-ról*” témájú versantológiát, amelyben egyik akkori versem is megtalálható. Ebből is látszik, hogy a politikai hatalom visszakozása ellenére a szabadság szellemét nem lehetett már visszazárni a palackba. A kultúra területén elég nagy mozgásszabadság maradt: avantgard színházak működtek (J. Grotowski, T. Kantor), a világ minden művészeti irányzatát követő

irattal – lerohantam az utcára és csatlakoztam hozzájuk. Megindultak a tárgyalások a munkások és a politikai vezetők között, de nem tudtak megegyezni. „*Ha már ilyen sokan vagyunk, szabadítsuk ki a politikai foglyokat!*” – hangzott fel. A börtön kapui megnyíltak. Ugyanakkor a tömeg másik része a magyar AVO-nak megfelelő lengyel UB megyei központja elé ment, ott viszont az épületből eldördültek az első lövések, többen meghaltak. Ez az egész spontán forradalomnak indult, de rövidesen a Szovjetuniótól való függetlenség elérése is elhangzott célként. A poznańi felkelés csak két napig tartott, kivezényelték ellenünk a milicistákat és a katonaságot. A következmény: 60 halott, több száz sebesült.

Ezután látszólag országos csönd lett, de a felszín alatt folytatódott az ellenállás. A reformok, a változások szükségességét még a lengyel kommunista párt – az LEMP – ve-

és akár azokat meghaladó képzőművészek alkottak (A. Wróblewski, M. Abakanowicz), kiváló filmrendezők (A. Wajda) és filmek voltak, nemzetközi híró zenei művek jöttek létre (K. Penderecki).

– *Ennyi év távlatából hogyan látja ma a lengyel és a magyar 56-ot?*

– Aki megélte azokat a kulcsfontosságú időket, nem fogja elfelejteni soha. Oly sok év elteltével azonban ezekre a személyes élményekre a későbbi általánosabb szintű értékelés, a történelem, a távlati rálátás is rárakódik. Ilyen szempontból talán a legfontosabb az, hogy a lengyel és a magyar események nem maradtak következmények nélkül, mint például az NDK-ban, ahol 1953 júniusában kitért a kommunistaellenes, országos méretű elégedetlenségi sztrájkhullám, politikai követelésekkel, melyet a helyi rendőrség és katonaság a szovjet katonai alakulatokkal együtt letört. Ott nem volt folytatása a súlyos, véres eseményeknek, szemben a lengyel és magyar 56-tal. Lengyelországban az 1956 után politikailag és gazdaságilag szertefoszlott remények egyre újabb elégedetlenségi megmozdulásokba torkolltak. 1980-ban létrejött a kommunista állami vezetéstől független szakszervezet, a Solidarność (Szolidaritás) és néhány hónap alatt (a falusi Szolidaritással együtt) 15 millió tagja lett az abban az időben 36 millió lakosságú országban. A kommunista hatalom egy évvel később bevezette a szükségállapotot, melynek következményeként egy országos kiterjedésű földalatti ellenálló mozgalom jött létre. Magyarországon az 56-os óriási küzdelem, és a további hét évig tartó megtorlási időszak után a kádári párt- és államvezetés a gazdasági reformok, a politikai enyhülés, az „*aki nincs ellenünk, velünk van*” politika irányába fordult. Ez viszonylagos jóléthez, az úgynevezett „*gulyáskommunizmus*”-hoz vezetett. A Szovjetunió-nak ez pozitív példa volt, szemben Lengyelországgal, ezért Gorbacsovék gyors gazdasági reformok mellett döntöttek. Eközben nem vették figyelembe azt, hogy ellentétben Magyarországgal, a Szovjetunió több, korábban erővel meghódított nemzetből álló állam és hogy a gazdasági reformok folytatása a nemzeti centrifugális erőket politikailag is mozgásba hozza, ami az egész kommunista birodalom szét-esését eredményezte. A mi két nemzetünk hozzájárulása a kommunista rendszer bukásához, a feljebb vázolt – a kommunizmus létezését aláásó cselekmények láncolatával – nagyobb mértékű volt, mint bármelyik más nemzeté.

– *Őn 2016-ban egy kis könyv alakjában jelentette meg a „Lengyelország és Magyarország a keresztény Európa védőbástyái a múltban és jelenben” című tanulmányát, amelyben a lengyel–magyar együttműködésnek még szélesebb körű megvalósulásait írja le.*

– Történelmi témakörben engem a legjobban a lengyel–magyar összefüggések érdekelnek, ez érthető, hisz lengyel létemre Magyarországon élek, ezért is írtam meg az elmúlt évben az ön által említett könyvet. Nemzeteink történelmét mégis ennél nagyobb – subkontinentális, vagy kontinentális – távlatból vizsgálom. Ezt a módszert makrotörténelminek nevezem, országok fölötti területi és időbeli kivetítésben. Ilyenkor nem az egyes történelmi események az érdekesek, hanem ezek összefüggései, a nagyobb területi és időbeli folyamatok összessége. Az ilyen jellegű vizsgálódásaim eredménye az, hogy az említett tanulmányban bebizonyítottam: Lengyelország és Magyarország hosszú évszázadokon át a keresztény Európa nyugati felének védőbástyái voltak. Mindkét ország majdnem egyszerre vette fel a nyugati rítusú kereszténységet és csatlakozott az általa képviselt kultúrkörhöz, történelmük pedig egymást gazdagító, kölcsönös szimpátiával gyakran fonódott össze az évszázadok során, mindkét oldalról megerősítve azt a másiknak a nehéz helyzetekben nyújtott segítséggel. A szabadság és függetlenség a szenvedés és elnyomatás korszakában is a legfontosabb értékek maradtak. Ezekkel az erényekkel védtek nemcsak saját magukat, hanem – akár közvetve – de a tőlük nyugatra fekvő területeket és nemzeteket is: a tatárok, a törökök, az oroszok ellen. Ez jellemezte a XX. században is e két országot, melynek során kétszer is visszaszerezték az elveszített függetlenségüket, közben két totalitárius rendszerrel – a bolsevik kommunizmussal és a hitleri náciizmussal – küzdve. E kitérő hagyományt és értékrendet – példaként – ragyogóan kifejezésre juttatta 1956. Napjainkban újra ilyen – egész Európát védő – szerep hárul rájuk. Ez most a harmadik totalitárius rendszerrel – a globalizmussal – szemben történik, amely ultraliberális eszmét hirdetve, a nemzetközi pénzügyi-gazdasági elit utasítására igyekszik az európai nemzeteket, sőt, az egész világot maga alá gyúrni: gazdasági eladósítással és gúzsbakötéssel, sekély-kultúra terjesztésével, a keresztény vallás és erkölcs, valamint a család jelentőségének relativizálásával, illetőleg értékeinek tagadásával, idegen etnikumú-vallású-kultúrájú népek tömeges ideszállítatásával. Ez az elemzés rámutat arra, hogy olyan fontos történelmi események, mint a lengyel és a magyar 56, igazi jelentőségüket csak a makrotörténelmi összefüggéseikkel együtt mutatják meg igazán.

Zika Klára